

Nyilatkozat a MOZGÓ VILÁG ürügyén

(Megjegyzés: az alábbi szöveg a József Attila Alapítvány lapmagató kuratóriumának a sajtótájékoztatóján hangzott el 1992. június 24-én, példányai a helyszínen hozzáférhetőek voltak a sajtó megjelent képviselői számára; mindaddig napilapban vagy másutt nem jelent meg. Jelen közlés részben azoknak az olvasóknak a tájékoztatását szolgálja, akik az ügygel kapcsolatos rádiónyilatkozatomat ismerik csupán, mely nyilván érveimnek tömörített változata lehetett, részben válasz Vágréti László, nyilván létező olvasónak, aki a Népszabadság július 3-ai számában az ügyre reflektálva, nemleges szavazatomat „esztétikusan” nem átalította „zetényi-takácsos” gesztusnak bélyegezni, ami sűrűlője a nyilvánosság útján elkövetett becsületsértés kritériumait.)

Feltehetően a szabad sajtó itt megjelent, tisztelt képviselőinek feltűnt, hogy a *Mozgó Világ* nem konszenzusos, hanem egyszerű többségi szavazással újra nem kapott támogatást, a József Attila Alapítvány lapmagató kuratóriumától. Még mielőtt a kérdezz-felelek játékában a pontosság szükségképpen kárt szenvedne, s mielőtt elkezdődne a tavalyihoz hasonló, nemtelen sajtótámadás, a magam és csak a magam nevében megindokolom, miért szavaztam újra nemmel ebben az ügyben, s utána jelen szöveget bárki rendelkezésére bocsátom, beleértve a *szóvegű* közlést. Egy minőségileg jó vagy sokszor jó publikációkat közlő folyóiratról van szó, amely különösen '87 és '89 között kifejezetten konstruktív, progresszív politikai-szellemi szerepet játszott. Ez egybevág a kuratórium azon alapelveivel, hogy érvényesítse a politikai-ideológiai elfogulatlanyságot, csak a minőség és a gazdasági kritériumok szempontjaira ügyeljen, már csak azért is, mert maga is függetlenül működik. Nem pártérdek és nem ideológiai elfogultságok szerint döntünk, ezt talán mutatja a most kibocsátott támogatási lista is. A magam részéről most is, mint múltkor, azért szavaztam nemmel ebben az esetben, mert működésém legfontosabb alapelveit látom csorbulni a *Mozgó Világ* támogatása esetén. Ez pedig a szabad sajtó, a sajtószabadság a priori támogatása, mely az egész alapítvány érte-

mét megadja. Márpedig a *Mozgó Világ*, éppen azért, mert görcsös és engesztelhetetlenül őrsi és ismételt kinyilvánítja kontinuitását saját '83-asságával, ezért megmarad, benne marad abban a szerepben, hogy máig a sajtószabadság elleni támadásnak, lábbal tiprásának eleven szimbóluma. Márpedig úgy vélem, hogy a *visszamenőleges önigazolás éppúgy nem járható út, mint ahogy a visszamenőleges leszámolás sem az*. Saját magatartásomat nem vagyok hajlandó alválni annak a régi, továbbbővülő és nagyonyis homályos logikának, hogy „mikor mi a legnagyobb veszély” – ami a *Mozgó Világ*gal egykor történt, túl van bármiféle taktikai megfontoláson és a saját mostani (esetleges) szimpátiáimon, vagy helyzet-megítélésen. Van ugyanis több ellenpélda, s ezt már csak azért is hangsúlyozom, mert kár lenne, különösen engem, valamiféle antikommunizmussal meggyanúsítani (talán ismeretes, hogy az ideológiai és bármiféle leszámolás ellen korán, '89 tavaszán, Gröss urral idején már hallattam a szavamat). Az ellenpélda a *Kritika*, az ellenpélda a *Társadalmi Szemle*, ellenpélda bizonyos értelemben az *Élet és Irodalom* és egy más, nem ide tartozó kategóriában ellenpélda a *Népszabadság* is; mindnyájan izlésük és lelkiismeretük szavára, nem pedig köpönyegforgatás végett, pusztán azzal, hogy visszamarkolnak nem adtak igazat önmaguknak, megtörték saját konti-

nuitásukat, egyszerűen jó baloldali lapokat csináltak, melyek megérdemelnek minden megbecsülést.

Talán nem kell részletesen bizonygatni a sajtó tájékozott képviselői előtt, hogy a szabadságellenességben fogant új *Mozgó Világ* a saját folytonosságának akár tekintélyes patronusok által is történő igazolásával és önigazoló cikkeikkel, minék is maradt a szimbóluma, lényegében egyedül. Ez a „von” menthetetlen és védhetetlen. Ráadásul a főszerkesztő ismételtel megteheti mindezt (legutóbb lapja júniusi számának Cipzár c. vezércikkében) azzal a rosszhiszemű csúsztatással, hogy ő és csapata már akkor a nemzetiek és a liberálisok közötti szembenállást tartotta erősebbnek és lényegesebbnek, mint hatalom és ellenlélék szembenállását. Ez nemcsak valótlan, hanem a felejtésre és felejtetésre, tehát megtevéstésre játszik rá, hanem izléstelen is. (P. Szűcs Julianna, mint képzett bölcsész, nyilván tudja, hogy a szabadlélvéség egyik ősapjánál, Kantnál az izlés eredetileg nem esztétikai, hanem morálfilozófiai kategória. (Ez a fejtegetés arra a képtelen következtetéshez vezetne – ha szó nélkül hagyhatók lenne – hogy ők már akkor, profetikusan védték az akkori *Beszélőt* vagy az *AB Kiadót* a még nem létező *Magyar Fórummal* szemben. Ez: cinizmus, nincs mese. Továbbá: *nem tudom, és nem vagyok hajlandó a régi *Mozgó* szégyenletesen leváltott főszerkesztőjének, Kulin Ferencnek és gárdájának a magatartására, akik jellemes férfiaként viselkedtek, rávetni a parlament kulturális bizottsága mostani elnökének mai, naponta látható, szégyenletes és szomorú magatartását.*

Eredetileg Aczél és egy puhuló, de nagyon is oda-oda-karmoló, gyűlöletkeltő, manipuló diktatúra eszközeként

P. Szűcsék vállalták a megosztottság további mélyítésének szerepét. Hiszen remélem, még senki nem felejtette el, hogy mindezt egy nagyobb manipulációs offenzíva részeként történt, mely Aczél Györgynek talán utolsó manővere volt, nyilván saját bukását is elkerülendő és értelmiségpolitikáját mentendő, mely – függetlenül az elhunyt formátumától, tehetséges rafinériájától, jó és rossz tulajdonságainak manapság gusztagyulatosan elemzések tárgyává tett arányaitól – a megosztásra épült, arra, hogy minden eszközzel megakadályozza nemzetiek és szabadlélvészek egy-egy pillanatra mégiscsak összeálló szövetségét, természetesen együttműködését. Elég megnézni a '83 decembere előtti szerkesztőségi névsort, hogy egyszerűen és világosan lássunk evidenciákat: *Czakó Gábor*tól *Kocsis Zoltánig* terjedt, a szerzők *Mészöly Miklóstól Csoóri Sándorig*. Ez volt a baj, ami akkor illetékes helyeken ki is mondatott.

Az is evidencia, amit szintén nem vagyok hajlandó átengedni az aktualizáló, taktikai felelősnak, ennek a ma annyira jellemző mechanizmusnak, hogy ez a '83 decembere előtti, akár reformer, akár radikális szövetség akkor egy sokszínű, egymással mégis beszédképes értelmiség legalis sajtóban való lehetséges jelentkezését reprezentálta, lényegében egyedül az akkori viszonyok között. Valami lehetségesé vált, a maga olykor ügyetlen, olykor tehetséges, becsületes, ha nem is mindig egyenletesen hívó formájában, nem is önkorlátozó sok nélkül, ami hosszú ideje hihetetlennek tűnt. Aczéléknak joggal ez volt a halálos veszély (bármennyire „kis” ügynek tűnt is), és megtették, amit logikájuk szerint tenniük kellett: a sajtószabadság látszatát is félredobva szétzúzták ezt a kezdődő és nyilván törekeny együttműködést; a maguk szempontjából idejében léptek, csak azt nem tudhatták (ahogy senki sem), hogy – idő nincs már. Ennek a történetnek, márpedig ez és nem más volt a tör-

ténet, bármiféle előrevetítésre a mai, tragikomikus helyzetre, a kontinuitás önigazoló fenntartása egy reálsan egykor kéthárom éve létrejött konszenzus legszélso, legminimálisabb kereteinek a felrúgása, függetlenül ama konszenzus azóta bekövetkezett tragikomikus széthullásától, ami ellen kurátorként az izlésemmel tiltakozom. Az arcátlanoknak *semmilyen* taktikai vagy egyéb hivatkozása nem lehet, *még ma sem*. Azok, akik mai szellemi-morális állapotainkért *mint értelmiségiek* felelősök (s ez a kor-mányzó oldalán természetesen jóval nagyobb), és nem látják meg a generációt, annak összetevőit, ami mára létrejött, sőt – innen és onnan – a mai helyzetet magyarázzák a régít (a fordított, szokásos logika helyett) – rosszhiszeműen maszatolnak, és port hintenek a társadalom, a közvélemény szemébe.

Ahhoz, hogy túl lehessen lépni ezen az egészen, csupán a *Mozgó Világ* jelenlegi, a kontinuitást izléstelenül védő vezetőjének a belátása, felismerése – nem pedig holmi bűnbánó beismerése – hiányzik, hogy tudniillik: tarthatatlan a folytonosság mint „igazság”. Hogy a főszerkesztő mindaddig néma lelkiismerete, melyet nem áll módjában sem naivnak, sem akaratlanul tartani, milyen és mekkora károkat okoz egy elvileg és nagyobb összefüggésekben számomra is rokonszenves politikai összefogásnak, túl a pártpolitikán is: liberalizmus és baloldal között, annak értékelése és elemzése nem az én dolgom, hanem talán éppen azoké, akik ennek az összefogásnak a nagyra becsült stratégiái, az emléki és az emlékezés pontosságának hivatászerű mesterei: írók és tudósok, akiknek tudomásul kellene végre venniük, hogy ezt az akármilyen „kicsinek” tűnő ügyet nem lehet *ad acta* tenni bármilyen nagyobb érdekében, mert akkor önmaguknak: tapasztalt antimachiavellizmusuknak mondanának ellent. Így hát nem tudom elfogadni *Vitányi Iván* különös érvelését, aki a legutóbbi *Mozgó*-beli beszél-

getésben (melyet *Eörsi István-nal*, *Mihancsik Zsófiával* és *Tamás Gáspár Miklóssal* folytatott) a *Mozgó Világ*-ügyről azt mondja, hogy „arra példa, hogy másként gondolkodó Vitányi, mint a '89-'90-es remek, *Valóság*-beli interjú alanya, aki akkor példát adott önvizsgálatból és félelem nélküli, méltóságteljes őszinteségből... Úgy gondolom, hogy ha minden fordítva van, hogy ha az igaz erkölcsi (esztétikai) érveket nevezik hamisnak, akkor nem lehet sem beszélni, sem gondolkodni, kurátoroknál pedig egyáltalán nem. Számomra mint szabadlélvű meggyőződésű állampolgárnak és mint szakértő irodalmárnak, akit megstíztak azzal, hogy egy független, szabad sajtót támogató kuratórium egyik tagja legyek, a hamis erkölcsi érvek kontinuitását fenntartó, lelkiismeretében, izlésében még mindig néma, mozdulatlan *Mozgó Világ* nem támogatható. A sokszor szóba hozott anyagiak ugyanis gesztusértékek: egy rendszerváltást megalapozó konszenzus el nem fogadása vagy durva megsértése nem férhet bele egy alapítvány támogatásába, melyet a magyar parlament hozott létre. A *Mozgó Világ* egyébként, mint látható, a szerencsére, az egyik legtöbb támogatott élvező folyóirat, és kívánom neki, hogy ez a népes lista tovább gyarapodjék.

Talán éppen most kéne túllépni, dialogizálni (rágalmak és becsületsértések helyett, mint amilyeneket a kuratórium tavaly és idén is kapott), *kiindulást* keresni; jelen nyilatkozat és a nem szavazatom, meggyőződésem szerint, éppen ezt célozta, de most már igazán P. Szűcs Juliannának kellene lépnie a még mindig *fennálló* és fenntartandó izlésnormák szerint. Így hamis és valótlan hang eltűnése csak a méltóságukat növelné azoknak, akik ezt eddig képtelenek voltak belátni.

Balassa Péter

OLVASÓNKÉ A SZÓ

Harris tábornok és a szőnyegbombázás

Tiltakozások egy szobor ellen című, június 19-én megjelent tudósításában R. Hahn Veronika ismerteti a második világháború alatt létrehozott brit bombázóparancsnokság vezetője, Arthur T. Harris tábornok emlékére felállított szobor miatt keletkezett vitát.

Felróják a tábornoknak, hogy elrendelte a német városok kíméletlen szőnyegbombázását. Mai szemmel nézve úgy tűnhet, hogy egyoldalú volt az angol akció. Különösen azok számára, akik az ötven évvel ezelőtti harci cselekmények idején még nem éltek. Holott ezek az angol bombázások csak viszontesapások voltak.

A második világháború azzal kezdődött, hogy a németek hadüzenet nélkül lerohanták Lengyelországot, az első nagy légitámadást Varsó ellen intézték. 1940-

ben tönkrebombázták Rotterdamot, ahol erre a szörnyűsége emlékezett egy csodálatos szobor. 1940 nyarán és őszén Londont bombázták kíméletlenül, és a földdel tették egyenlővé Coventry városát. Még a háború végén is ott rombolt a hitleri hadvezetés, ahol erre lehetősége volt: a V1 és V2 rakéták óriási károkat okoztak az angol fővárosban.

Nem szabad tehát elfelejteni, hogy a polgári célpontok kíméletlen bombázását a hitleri Németország kezdte, és csak akkor hagyta abba, amikor az angol-szász hatalmak légi fölénye gátat vetett Göring Luftwafféjának. Nem lehet és nem szabad egyenlőségi jelet tenni a szövetséges hatalmak és a tengelyhatalmak háborús tevékenysége közé.

Dr. Del Medico Imre
Budapest

ÉPÍTKEZŐK, LAKÁSKORSZERŰSÍTŐK!

Cégünk rövid határidővel vállal
HŐ- ÉS HANGSZIGETELŐ ÜVEG
gyártást és beépítést.

Ajánlatunk:

HANGSZIGETELŐ -ZAJVÉDŐ ÜVEGEK,
HANGSZIGETELŐ ÉS NAPVÉDŐ ÜVEGEK,
BETŐRÉSGÁTOLÓ FÓLIÁVAL
VAGY GYANTÁVAL RAGASZTOTT ÜVEGEK,
EDZETT ÜVEGFALAK SZERELÉSE,
PORTÁL (KIRAKAT) ÜVEGEZÉSEK,
D O R M A VASALATOK ÁRUSÍTÁSA

Megrendelhető:

KÖZÉV-WARIGLAS KFT.

1087. Budapest, Kerepesi u. 27/A.
Telefon: 134-2190, 133-1570
Telefax: 133-1570, Telex: 22-66-98

A kritika—önkritika napja

Válasz Balassa Péternek

Balassa Péter írása, amellyel a József Attila Alapítvány döntését indokolja nem az első, és feltehetőleg nem az utolsó azoknak a szóbeli és írásbeli megnyilatkozásoknak a sorában, amelyek „eredendő bűnként” ítélik el, hogy 1983-ban a *Mozgó Világ* szerkesztését elváltam. Az ítélet súlyos és kemény, hangjából, megfogalmazásából és következményeiből egyaránt kitűnik, hogy nem tűr ellentmondást; csak akkor ígérne némi megbocsátást, ha teljes beismerés és alázatos bűnbánat lenne a válasz (vagy ahogy még mindig mondani szokták: az önkritika). Felelnem kell tehát rá. Van egy közvetlenül az alkalomhoz kapcsolódó és egy mélyebb mondanivalóm.

Kezdem az elsővel, mert azt is el kell mondani. Nem esztétikus (és ebben egyetértek Vágréti László olvasói levelével), hogy Balassa Péter ezt az erkölcsi ítéletet abból az alkalomból olvasta fel és teszi közvé, hogy az Alapítvány kuratóriuma megtagadta a *Mozgó Világ*ot a támogatást, amelylyet mindazok a lapok megkaptak, ahol valamely kurátor, (köztük Balassa Péter) tevékenykedik. Különösen azért nem esztétikus, mert Balassa maga is minősége szerint jó lapnak ítéli a *Mozgó Világ*ot, sőt olyanakk, amely éppen rendszerváltás idején játszott pozitív szerepet. Akkor milyen jögon és milyen etikai alapon lépi túl a kuratórium feladatát, és mond ítéletet olyan dolgokról – amelyekről egyébként valóban ítéletet kell mondani, de nem ebben a keretben. Ebben is egyetértek Vágréti Lászlóval, és köszönöm, hogy elmondta.

Balassa Péter ne ismerné fel, hogy itt maga a helyzet – amit ezúttal ő teremtett – a hibás? Hogy tudniillik itt olyan felállítás jött létre, amelyben egyik oldalon olyanok állnak, akik magukat feddhetetlen bírálóknak tartják, úgy vélik, ők mindig tökéletesen jártak el, nekik semmi szükségük az önkritiká-

ra, és ezért jogosultak mindenki más megítélésére, míg a másik oldalról állók csak bűneik fokát vitathatják. A helyzet félreismerhetetlenül azonos azzal, amit a minap látott ország-világ *Kulin Ferenc* és *Hankiss Elemér* előadásában. Nekem kell megmagyarázni Balassa Péternek, hogy a keresztény megbocsátás (amelyet nekem ki kellene érdemelnem) nem annyit jelent, hogy a mindig vétkesek kegyesen elengedik a vétkesek bűntetését, hanem annak felismerését, hogy mindnyájan bűnösök vagyunk, és egymásnak kell vallanunk bűneinket? Kinek-kinek amennyi van. Mivel tölem mindig azok követeltek önkritikát, akik magukra vonatkozóan a legkisebb mértékben sem gyakorolták, mivel pusztaként (vagy támogatásmegvonásként) forgatott érvekkel akartak bűnbánatra kényszeríteni, nem fogadtam el az általuk felkínált lómból olvasta fel és teszi közvé, hogy az Alapítvány kuratóriuma megtagadta a *Mozgó Világ*ot a támogatást, amelylyet mindazok a lapok megkaptak, ahol valamely kurátor, (köztük Balassa Péter) tevékenykedik. Különösen azért nem esztétikus, mert Balassa maga is minősége szerint jó lapnak ítéli a *Mozgó Világ*ot, sőt olyanakk, amely éppen rendszerváltás idején játszott pozitív szerepet. Akkor milyen jögon és milyen etikai alapon lépi túl a kuratórium feladatát, és mond ítéletet olyan dolgokról – amelyekről egyébként valóban ítéletet kell mondani, de nem ebben a keretben. Ebben is egyetértek Vágréti Lászlóval, és köszönöm, hogy elmondta.

De most nézzünk a dolog mélyére. Nagy iskolán, nagy megvárdoktatáson mentünk át mindannyian, különösen az én nemzedékem. Balassa Péter sem onnan indult el, ahol most áll, és így van ez másokkal is. Az út tervekkel, reményekkel, részletes sikerekkel, tévedésekkel, bukásokkal és bűnökkel volt terhes mindannyiunk számára. Nem mindenki pontosan ugyanakkor jutott a döntő felismerésre, és nem is ugyanarra. Amikor én elváltam a *Mozgó Világ* szerkesztését, a legjobb szándékkal tettem és emberi jo-

gon azt várom, hogy ezt elismerjék. A legjobb szándékkal: ami azt jelenti, hogy származásom, neveltetésem kultúráim és világnézetem szerint a legszélesebb értelemben vett (a szociális eszmét is magába foglaló) polgári értékeket akartam szolgálni. Igen, már akkor is. Nem más akartam tenni, mint az előző *Mozgó Világ*, hanem ugyanazt, még ha némiképpen másként is. Nem gondoltam, hogy én nem tehetem meg, mint amit Kulin Ferenc vagy *Annus József* megtett, akik pontosan ugyanazon körülmények között, *ugyanazoktól odaküldve* kerültek a főszerkesztői székbe, mint én. Bizonyítékom van rá, hogy így gondoltam: a lap ugyanis felelősséget vállalt. Nem tudom, milyen etika az, amely ezt a bizonyítékot, tehát sem a szándékot, sem a következményt nem veszi figyelembe, amelynek számára az én kilenc éven át több rendben, folyamatosan és előre megfontolt szándékkal elkövetett tevékenységem annyit sem ér, hogy legalább odategyék a mérlegre. (Mert Balassa Péter ezt is kategorikusan megtagadja tőlem.)

Amikor azonban ilyen komolyan beszélünk, az eredendő bűnt nem akarom megkerülni. Nem mentem bele a hamis önkritikába, amikor fegyvert fogtam rá és valójában a megsemmisítéséről volt szó, de őszintén és nyíltan beszéltem róla, ha olyanokkal állok szemben – remélem a *Népszabadság* olvasói ilyenek – akik maguk is képesek rá. *Valamit valóban nem ismertem fel idejében*. Azt, hogy bár előttem és utánam detonáció nélkül váltottak le főszerkesztőket, 1983 mégis külön eset volt: az addig mégiscsak patriarchális viszony itt rendült meg, az ellenlélék ekkor vált ellenzékké. A fel nem ismerésem tudom személyi okát adni (akkoriban csak képzőművészettel foglalkoztam), de ez nem menti a tévedés súlyosságát. Elég hamar rájöttem, de akkor már csak azt tehettem, amit tettem: végigmentem az

úton. Nem a damaszkszűz, mert sohasem voltam Saulus, hanem azon, amit a magam szándéka szerint vállaltam. Nem kellett köpönyeget sem fordítanom, mert úgy volt felvéve, hogy ma is viselhetem. És ezen az úton – akár tetszik, akár nem – azoknak is a szövetségese, méghozzá hű és nem is bátortalan szövetségese voltam, akik fölöttem csak ítélni akarnak. Például Balassa Péternek, *Radnóti Sándornak*, *Tamás Gáspár Miklósnak*, *Eörsi Istvánnak* vagy *Annus Józsefnek*. Elvárhattam volna, hogy ezt észrevegyék, és ők is tegyenek felém egy mozdulatot.

Hogy ez nem történt meg, az nekem személy szerint fájhat, de nem ez a lényeg. Meggyőződésem, hogy legalább akkora hibát követnek el, mint amit terhemre rónak. Társadalmi súlyát tekintve pedig mindenképpen nagyobb. Igen, ki mondom: ma már nem csupán erkölcsi, hanem politikai vétek az a magatartás, amely egy szűkebb csoport etikáját mindennek fölé helyezi és magának ítéli az ítélezési jogát. Ez a magatartás diszkriminatív, elitista és intoleráns. Ezen – vagy legalább ezen is – bukkott meg a nagy álom: a nemzeti összefogás, és ezen rendülhet meg azoknak az együttműködése, akik egy nem tekintélyelvű polgári demokratikus Magyarországot akarnak. Azok ugyanis, akiknek meg kellene érteniük egymást, nem akarják elviselni a másikat, a férfitársadalmak macho módján azon vetélkednek, hogy ki a legelső Jani a Jánosok között. És tessék mindezt a médiaháború kellős közepén. Ez is bűn, méghozzá eredendő, és ennek is megvan a maga története. Bár piciny ügy, de a *Mozgó Világ* esete is erre példa. Inkább eltaszítanak egy bizonyított szövetségest, mintsem valamennyit engedjenek az abszolútnak vélt erkölcsi fölényből. Remélem, hogy Balassa Péter majd ezt adja elő legközelebbi erkölcsi szózatában: és akkor tényleg teljessé válhat a „kritika-önkritika” egykor népszerű dramaturgiája.

P. Szűcs Julianna

(Ezzel a vitát lezártam tekintve. A szerk.)